

**УВС АЙМГИЙН ТҮРГЭН СУМЫН НУТАГ ДЭВСГЭРТ “ХАР УСНЫ ЭХЭН” ХЭМЭЭХ
ГАЗАР ДАХЬ “ДЭГЛИЙ ЦАГААН” НИСЭХ БУУДЛЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

\ РЕГИСТЕРИЙН ДУГААР 2628546

Боловсруулсан: Холбооны техникч С.Баасанжав

2023 он

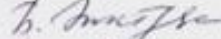
БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ
БИЕЛЭЛТИЙГ ДҮГНЭХ ХУУДАС

Огноо 2022.12.07

Дугаар 45

Байршил: Түргэн сум

Увс аймгийн Засаг даргын 2022 оны 10 дугаар сарын 31- ний өдрийн А/631 тоо захирамжаар байгуулагдсан ажлын хэсэг Түргэн сумын нутагт байрлах "Дэглий цагаан" нисэх буудлын 2022 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайланг 90.5.1 гүйцэтгэлтэй дүгнэв.

Ажлын хэсгийн ахлагч: БОАЖГ-ын дарга / Б.Энхтуяа /

Нарийн бичгийн дарга: БОАЖГ-ын мэргэжилтэн / А.Пүрэвсосор /

Гишүүд:

Аймгийн ЗДТГ-ын ХОХБТХ-ийн мэргэжилтэн / Т.Төвсанаа /

БОАЖГ-ын мэргэжилтэн / Цэрэннадмид /

МХГ-ын БОХ-ын Улсын байцаагч / Б.Рина /

МХГ-ын ГУУХ-ын Улсын байцаагч / Ц.Баттулга /

Хүлээн зөвшөөрсөн:

"Дэглий цагаан" нисэх буудлын менежер, даргын

үүргийг хавсран гүйцэтгэгч

/ Л.Энхтуяа /

АГУУЛГА

- 1.ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР
- 2.ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА
- 3.ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН , НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ
- 4.ГАЗАР АШИГЛАЛТ
- 6.ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ
- 7.БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛГО
- 8."ДЭГЛИЙ ЦАГААН НИСЭХ БУУДЛЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ХҮЧИН ЧАДАЛ
- 9.СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
- 10.ОРЧНЫ ТОХИЖИЛТ, ЦЭЦЭРЛЭГЖҮҮЛЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
- 11.ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
- 12.ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
- 13.ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ
- 14.ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ
- 15.ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛЫНТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ
- 16.ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ
17. 2022 ОНЫ БОМТ-НЫ БИЕЛЭЛТИЙН ХУВЬ.

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР

ААНБ- Аж ахуйн нэгж байгуулга

ХБХЗ-Хөөрч буух, хөөрөх хөөрөх зурвас

БОТБҮ-Байгаль орчны төлөв байдлын тайлан

БОНБЕҮ-Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээ

БОННҮ-Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ

БОНХС-Байгаль орчны ногоон хөгжлийн сайд

БОМТ-Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

БОАЖС-Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайд

ТХГН-Тусгай хамгаалалттай газар нутаг

ЗТБХБ-Зам, тээвэр барилга хот байгуулалт

ИНЕГ-Иргэний нисэхийн ерөнхий газар

ИНХ-Иргэдийн нийтийн хурал

ГХГЗЗГ-Газрын харилцаа геодези, зураг зүйн зураг

МУ-Монгол улс

УЦУОШГ-Ус цаг уур орчин шинжилгээний газар

БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛГО

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө нь төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчиныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, нарийвчилсан үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжиж буй орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаварыг хянах, илрүүлэх үндсэн зорилготой.

БОМТ-г хэрэгжүүлэхэд төсөл хэрэгжүүлэгч дараах бодлогыг баримтална.

- БОМТ нь төсөл хэрэгжүүлэгчийн үйл ажиллагаа, санхүүгийн боломж нөөцтэй уялдсан байх.
- БОМТ –ний хэрэгжилтийг төсөл хэрэгжүүлэгч өөрөө болон оршин суугчидын зүгээс хэрхэн хянаж, харилцан хамаарал бүхий бодит үр дүн хүрэх.
- БОМТ –г хэрэгжүүлснээр төсөл хэрэгжүүлэгчийг хөндлөнгийн хяналт, шалгалтад тэсвэртэй байх зэрэг болно

Дэглий Цагаан нисэх буудлын үйл ажиллагаа, хүчин чадал

Тус нисэх буудлыг 1958 оны 04-р сарын 25-нд БНМАУ-ын сайд нарын зөвлөлийн 112 –р тогтоолоор иргэний зориулалтын нислэг үйлдэх чиглэлүүдийг тогтоож тогтмол нислэг үйлдэж эхэлсний нэг нь Увс аймгийн Дэглий Цагаан нисэх буудал байсан. Дэглий Цагаан нисэх буудлын барилгын цогцолбор, агаарын хөлөг хөөрч буух хатуу хучилттай зурвасыг 2011 оны 06-р сарын 25-аас ашиглаж эхэлсэн ба цагт 100 хүнд үйлчлэх хүчин чадалтай тус нисэх буудал нь Ховд, Баян-Өлгий аймгуудын бэлтгэл аэродромын үүрэг гүйцэтгэдэг.

Нисэх буудал нь нислэгийн аюулгүй байдал , аюулгүй ажиллагааг хангаж, авиа компаниудад найдвартай , зорчигчидод соёлтой шуурхай үйлчилхэд бүхий л үйл ажиллагаагаа чиглүүлнэ.

Нисэх буудал нь дараах үйлчилгээнүүдийг үзүүлдэг;

1. Нислэгийн удирдлага.
2. Холбоо навигаци.
3. Агаарын хөлгийн газрын техник үзлэг, удирдлага.
4. Агаарын хөлгийн шатахуун хадгалалт, лаборатори оншилгоо, сумалгаа.
5. Авран хамгаалах, гал унтраах.
6. Аюулгүй байдлын үзлэг.
7. Ачаа тээшийн үйлчилгээ.

Дэглий Цагаан нисэх буудал нь ЗС ангилалд хамаарах 2-р зэрэглэлийн нисэх буудал бөгөөд одоогийн байдлаар нийт 34 ажиллагсадтай хэдий ч жишиг орон тоо нь 28 гэж тодорхойлсон байна.

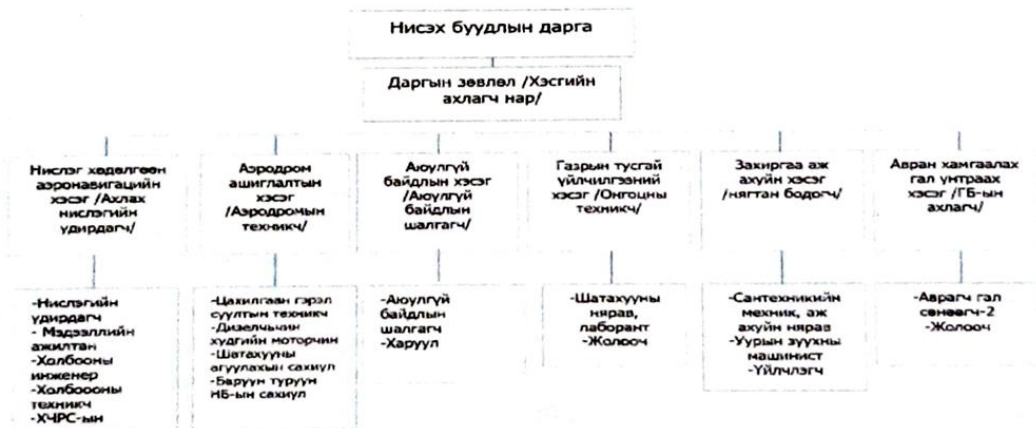
Монгол улсын УИХ-ын 2013-оны 02-р сарын 07-ны өдрийн 18-р тогтоолоор баталсан төрөөс иргэний нисэхийн салбарт 2020 он хүртэл баримтлах бодлогын хүрээнд “Дэглий Цагаан” нисэх буудлыг цагт 300 зорчигчидод үйлчлэх хүчин чадалтай болгон өргөтгөх зорилготой инженерийн барилга байгууламжын зураг төслийг боловсруулах ажлыг гүйцэтгэж эхэлсэнээр тус нисэх буудал нь аэродромын хяналтаар 4с ангилалд шилжинэ.

1. төслийн товч танилцуулга

1.1 Төсөл хэрэгжүүлэгчийн тухай товч мэдээлэл

Төслийн нэр: "Дэглий цагаан" нисэх буудал
Төсөл хэрэгжүүлэгч: ИНЕГ Төрийн өмчит Увс аймаг дахь салбар
Улсын бүртгэлийн дугаар 9013001003
ААНБ-ын регистрийн дугаар 2628546
Салбарын гэрчилгээний дугаар 000004809
Төсөл хэрэгжүүлэгчийн хаяг: Увс аймаг Түргэн сум Баянхайрхан баг
Утас: 976-70452550
Майл хаяг: uvs.airport@mcaa.gov.mn
Сайт: <https://www.mcaa.gov.mn/>
Төсөл хэрэгжих газрын орон нутгийн харьяалал: Увс аймгийн Түргэн сум, Баянхайрхан баг,

ИНЕГ Төрийн өмчит Увс аймаг дахь салбар нь хуулийн этгээдийн эрх эдлэхгүй, эрх бүхий байгууллагаас баталсан журмын дагуу үйл ажиллагаа явуулна. Эрх бүхий этгээд нь Иргэний Нисэхийн Ерөнхий Газар байна.

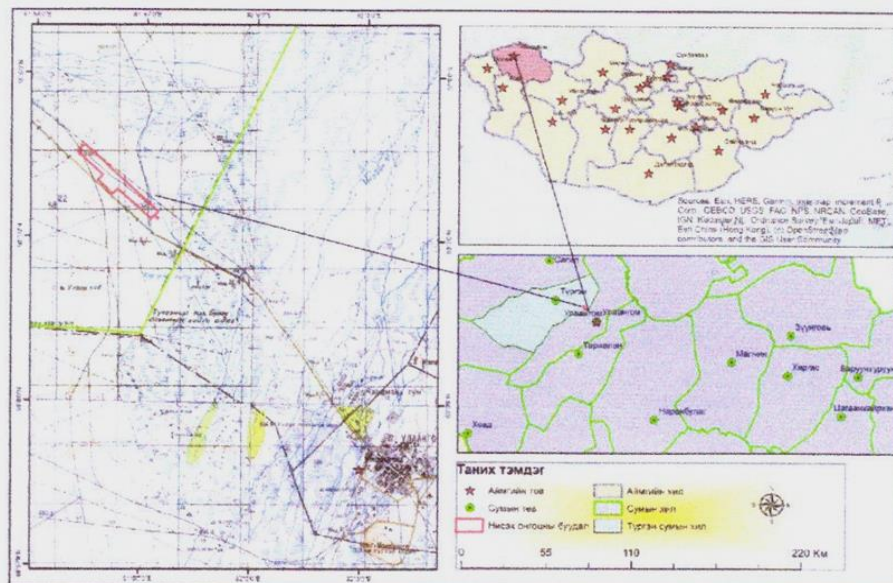
Зураг 1.2 "Дэглий цагаан" нисэх буудлын бүтэц, зохион байгуулалтын схем

Тус нисэх буудал нь баталсан орон тооны дагуу захиргаа аж ахуй, нислэг хөдөлгөөн аэронавигацийн хэсэг, аэродром ашиглалтын хэсэг, аюулгүй байдлын хэсэг, газрын тусгай үйлчилгээний хэсэг, галын бүлэг гэсэн бүтэц зохион байгуулалттайгаар ажиллаж нисэхийн аюулгүй байдал аюулгүй ажиллагаа, хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг хангаж, хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахгүйгээр ажлын зохион байгуулалтыг хийж ажиллаж байна.

2. Төслийн талбай, түүний орчны байгаль орчин, нийгэм-эдийн засгийн төлөв байдлын товч тодорхойлолт

2.1 төслийн байршил

"Дэглий цагаан" нисэх буудал нь Увс аймгийн Түргэн сумын 1-р багийн нутаг дэвсгэрт сумын төвийн зүүн хойд зүгт 18 км, Улаангом хотоос баруун зүгт 14 км зайд оршино.

Зураг 2.1 "Дэглий цагаан" нисэх буудлын байршлын зураг

"Дэглий цагаан" нисэх буудлын аэродромын байршлын газар зүйн үзүүлэлтүүд:

- Аэродромын лавлах цэг: N 50°04'00", E 91°56' 11"
- Аэродромын өндөршил: д.т.д 935 м
- Температурын заалт : 27.7°

2.1.2. Газар олголт

"Дэглий цагаан" нисэх буудлын эзэмшлийн газар нь Увс аймгийн Улаангом болон Түргэн сумдын нутгийг дамнан байршсан ба газар эзэмших эрхийн дараах баримт бичгүүдийг БОННУ-ний тайланд нийлүүлсэн болно. Үүнд:

- Увс аймгийн газрын харилцаа, Барилга хот байгуулалтын газраас газар ашиглалт, зохион байгуулалтын хяналтын хуудсаар баталгаажуулсан 8520000647 нэгж

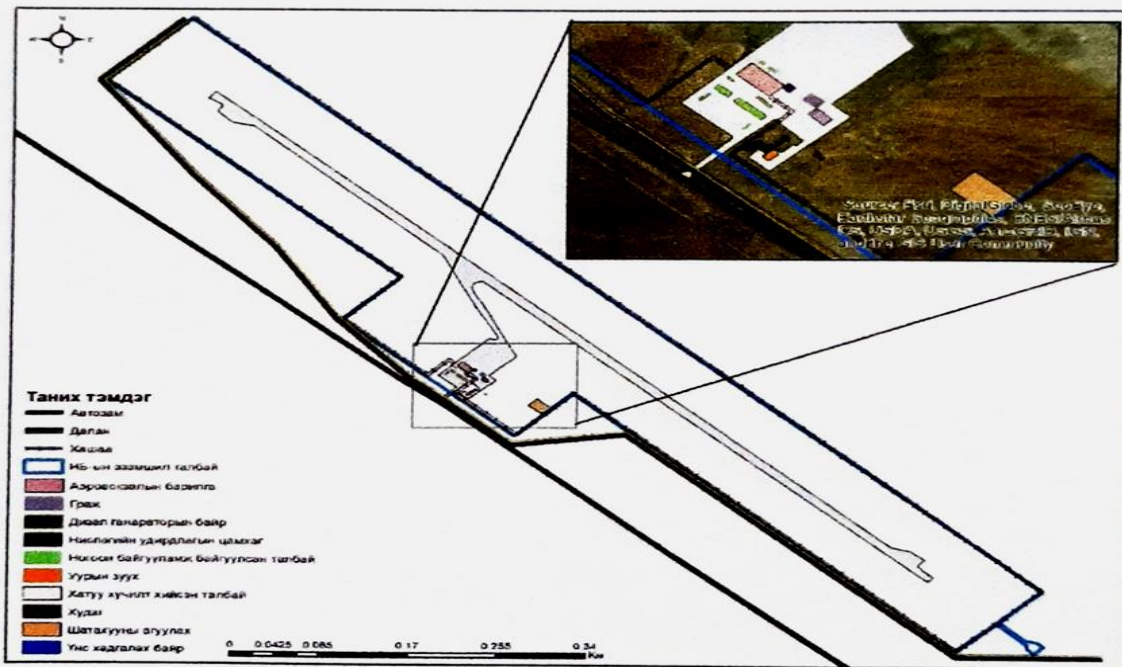
талбарын дугаартай газрыг эзэмшлийн эрхээр Түргэн сумын 1 дүгээр багийн нутаг, кадастрын мужийн 200 дахь нэгжид олгосон

- Увс аймгийн Түргэн сумын Засаг даргын 2018 оны 09 дугаар сарын 28-ний өдрийн А/106 тоот шийдвэрээр ИНЕГ ТӨААҮГ-ийн Увс аймаг дахь салбар нь нисэх зурвасын зориулалтаар 13186906м² талбайг 15 жилээр эзэмших эрхийг баталгаажуулж 439773 тоот гэрчилгээ олсон байна.

2.1.3. Газар ашиглалт

Нисэх буудлын зориулалтаар эзэмшиж байгаа нийт 131.8 га газрыг дараах байдлаар ашиглаж байна. Үүнд:

• Аэродромын үйлчилгээний барилга байгууламж	1798 м ²
• Хатуу хучилт хийсэн талбай	125000м ²
• Ногоон байгууламж байгуулсан	660м ²
• Шатахууны агуулах	1960 м ²

ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ

Увс аймгийн Дэглий Цагаан нисэх буудал төсөлд байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээг 2011 онд байгаль орчны зөвлөх үйлчилгээний Мегас Консолтант ХХК хийж БОНБНҮ-ний тайлан боловсруулсан байна.

Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд нөлөөлөх байдлыг байгаль орчны бүрдэл хэсэг тус бүрээр үнэлснээс гадна төслийн болзошгүй болон гол сөрөг нөлөөллүүдийг тодорхойлжээ.

Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг тодорхойлохдоо байгаль орчны бүрдэл хэсэг бүрийн тухайн үеийн төлөв байдлыг тодорхойлон үнэлгээний суурь үзүүлэлт болгон авч нөлөөллийг эрчмийн аргаар үнэлсэн байна.

Мөн байгаль орчны бүрдэл хэсэг бүрт төслөөс үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах зөвлөмжийг өгчээ.

Нисэх буудлын талбайд хамгийн ойр байршилтай түүх соёлын дурсгалт газар байхгүй болохыг тэмдэглсэн байна.

Дэглий Цагаан нисэх буудлын агаар бохирдуулах эх үүсвэрүүдийн үйл ажиллагаа нь улирлын чанартай эсвэл байнгын бус буюу зөвхөн онгоц хөөрч, буух зуур богино хугацаанд ажиглагдаж байна.

Манай улсын аливаа төслийн үйл ажиллагаанаас орчны агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийн хамрах хүрээг тогтоох шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлсон баримт бичиг стандарт байхгүй байна.

Дуу шуугианы нөлөөлөл;

Агаарын хөлөг хөөрч буух, явгалах үеийн хөдөлгөөн хөдөлгүүрийн ажиллагаанаас дуу шуугиан богино хугацаанд үүснэ. Төслийн талбай орчимд үүсэх эдгээр дуу чимээ дан дангаараа орчны шуугианыг үүсгэдэггүй ба янз бүрийн эх үүсвэрээс үүдэлтэй дуу чимээнүүдийн нэмэгдэлт, ойлт, хугаралтын үр дүнд газрын гадарга орчимд шуугиан үүсдэг. Мөн өдөр тутмын үйл ажилгаанд ашиглагдах машин тоног төхөөрөмжийн дуу чимээ орчны шуугианы төвшнийг нэмэгдүүлнэ.

Гадаргын усанд үзүүлэх нөлөө ;

Төслийн талбай орчим нь Увс аймгийн Түргэн суманд байрлах ба гадаргын усны сүлжээ нь Төв азийн гадагш урсгалгүй ай сав Хархираа-Түргэн голын сав газарт багтдаг. Нисэх буудлын аэродромыг 2 сайрыг хөндлөн гарна.

Гадаргын усны хамгийн их урсац нь хур борооны улирал буюу 6-8 сард зарим жилүүдэд хаврын шар усны үерийн үед ажиглагддаг ба Цалгар гол хойд өргөрөгийн 50'02, зүүн уртрагийн 91,59 цэгээр нисэх буудалд хамгийн их ойртож ирдэг нь 4,5 км байна

Хөрс, хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх сөрөг нөлөө;

Монгол орны хөрс газарзүйн мужлалаар хөрсний өндрийн бүсшилийн Монгол-Алтайн мужийн хархираа Түргэний тойрогт хамаарах ба байгалийн бүс бүслүүр газрын гадаргаас хамааран нисэх буудлын бүс нутагт уулын хүрэн хөрс, уулс хоорондын хөндий болон талархаг газрын хээрийн хөрс , хужирлаг хөрс, гуу жалга сайрын хөрс, Аллювын хөрснүүд тархсанаас уулс хоорондын хөндий болон талархаг газрын хээрийн хөрсөн дээр нисэх буудал байрлаж байна.

Тус хөрсний ялзмагт А давхарга 0-6см-т тархах ба цайвар хүрэн өнгөтэй бөөмөрхөг бүтэцтэй, нягтавтарт, хуурайвтар, ургамалын нарийн үндэс бага зэрэг, чулуурхаг, шилжилт өнгөөр бүдэг шинжтэй байна.

Хөрсөнд хийсэн лабораторийн шинжилгээний дүнгээр нисэх буудал, түүний орчинд хүнд металл бага зэрэг илэрсэн нь Монгол улсын стандартаас даваагүй байна. Нисэх буудлын барилга байгууламжуудын ашиглалтаас нэгэнт үүссэн нөлөө одоогийн байдлаар тогтворжсон ба түүнд дасан зохицох байдалтай болсон.

Хүснэгт;1

Хөрс, хөрсөн бүрхэвчинд үзүүлэх нөлөөллийн эрчмийн үнэлгээ.

	Үзүүлэх нөлөө	Үр дагаврын чанарын үнэлгээ				
		нөлөөгүй	Бага	Дунд	Их	Аюултай
1	Бүтээн байгуулалтаар хөрс хуулна			х		
2	Шимт хөрсийг түр хугацаанд хадгалах шаардлага үүснэ		х			
3	Нисэх буудлын үйл ажилгааны хатуу, шингэн хог хаягдал гарч хөрс бохирдуулна		х			
4	Халаалтын хэрэгцээний уурын зуух нь нүүрс хэрэглэх, үнс гаргана.		х			
5	Энгийн нүхэн жорлонг устгаж үгүй болгосон	х				

Ургамал, Ургамалан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөө:

Нисэх хамгаалалтын зурвас доторхи ургамалжилтай хэсэг нь байгалийн ургамалан нөмрөгөөс илүү ургацлаг байх тул тэнд мэрэгчид олшрон байрших нөхцөл болно. Тиймээс нисэх буудлын аюулгүйн зурвас дахь олон наст өвсөн бүрхэцийг тодорхой хугацаагаар хадаж намсгаж, биомассыг нь бууруулах арга хэмжээ авч ажиллаж байна. Бүс нутгийн ургамалжилтийн байдал, ургамалжилтанд нөлөөлөх байгалийн хүчин зүйл, нисэх буудлын үйл ажиллагаа зэргийн уялдаа холбоо, ургамалан нөмрөгт төслөөс үзүүлэх нөлөө зэргийг авч үзээд нөлөөллийг эрчмийн аргаар үнэлвэл сөрөг нөлөөллийн эрчим маш багаас бага зэргийн түвшинд үйлчилж байна.

Хүснэгт 2;

Ургамал, Ургамалан нөмрөгт үзүүлэх нөлөөллийн эрчмийн үнэлгээ.

Нөлөөллүүд	Нөлөөллийн үр дагаварын үнэлгээ				
	Маш бага	Бага	Дунд	ИХ	Онц аюултай
Нисэх буудлын өргөтгөлийн үйл ажиллагаагаар хөрс хуулагдахад хэсэгчилсэн байдлаар ургамалан нөмрөг устана.		X			
Нисэх буудлын үйл ажиллагаагаар хамгаалалтын зурвас дахь ургамалжилт нь бэлчээрийн ачаалал авахгүй болсон байна.	X				
Нисэх буудлын хамгаалалтын зурвас доторхи ургамалжилтанд үндэсний үржил идэвхитэй болсоноор мэрэгчидийг ихээр цуглуулна.		X			
Нисэх буудлын үйл ажиллагаанд ашиглаж байгаа хогийн цэг бага зэргийн бохирдол үүснэ.		X			
Нисэх буудлын үйл ажиллагаанаас шалтгаалж бүс нутгийн ургамалжилтийн байдал өөрчлөгдөхгүй.	X				
Ховор болон үнэт статустай ургамалын тархалтанд нисэх буудлын үйл ажиллагаа нөлөөлөхгүй.	X				
Нисэх бууллын ногоон байгууламжыг шинээр нэмж байгуулна		X			
Дүгнэлт	Ургамал, ургамалан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг нийт 7 үзүүлэлтээр үнэлэхэд 42,9 хувь нь маш бага, 57.1 хувь нь бага зэргийн түвшинд байна. Ургамал, ургамалан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөө одоогийн байдлаар дунд зэргийн төвшинд хүрэхгүй эрчимтэй байна.				

Төслөөс амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөө;

Нисэх буудлын үйл ажиллагаатай холбоотойгоор нисэх буудал орчимд тохиолдох амьтны аймагт дараах байдлаар бам болон шууд нөлөөг үзүүлнэ. Үүнд;

Аэродромын орчинд агаарын хөлгийн өндөр алдах, газардах болон хөөрөх, өндөр авах үед хөхтөн амьтан болон шувууд онгоцтой мөргөлдөх, эндэх, агаарын хөлөгт аюул учруулах.

Нисэх буудлын гаднах болон доторх дэд бүтэц буюу өндөр хүчдэлийн шугамд том биетэй нүүдлийн шувууд болон махчин шувууд хүчдэлд цохиулж үхэх эрсдэлтэй.

2. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ 2023 ОНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөнүүд	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал \төгрөг\	Тоо хэмжээ	Нийт зардал мян.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Нисэх буудлын барилгын ажлын үед шимт хөрс хуулах.	Хуулсан шимт хөрсийг хар салхинаас хамгаалж тороор хучих	Барилгын ажлын үед	боодол	120,000	5	600,000	1 удаа	MNS5916:2008 Байгаль орчин, газар шорооны ажлын үед шимт хөрс хуулалт, хадгалалт
2	Хөрс болон газрын доорхи ус бохирдох	Бохир усны цооног, хогийн цэгийн орчимд ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийлгэх.	Нисэх буудлын талбай.	Удаа	120,000	2	240,000	Жилд 2-оос доошгүй удаа	МХЕГ-ын даргын 2017 оны 11 сарын 01ний өдрийн А/179 тоот тушаал
3	Шатахууны агуулахаас үүсэх агаарын бохирдол	Техник тоног төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдал	Шатахууны агуулахын орчим		Удирдлаг, Менежментийн зохион байгуулалт, ажлын чанар, дотоод хяналтын тогтолцоогоор хэрэгжүүлэх.			Байнга	Нисэх буудлын дотоод хяналтын системийн баримт бичиг.
4	Гадаргын урсацад тохиргоо хийнэ.	Үерийн суваг доторхи хуримтлагдсан хагшаасыг цэвэрлэх	Нисэх буудал орчимд	Удаа	50,000	2	100,000	Тухайн үед нь	Нисэх буудлын баримт бичиг

3. Орчны тохижилт, цэцэрлэгжүүлэлтийн 2023 оны төлөвлөгөө.

Ногоон бүсийг тохижуулах үйл ажиллагаанд аэродромын хамгаалалтын зурвасууд нийт 0.1 га талбай хамрагдах нөхцөлтэй байна. Нисэх буудлын өргөтгөлийн дараах ногоон бүсийн тохижилт нь зөвхөн сонгосон ургамалуудыг байршуулахтай холбоотой материалын зардлыг энд тооцно. Нисэх буудлын орчны тохижилт үйлчилгээнд ажиллагсадыг хамруулан зохион байгуулаад ногоон бүсийн арчилгаа үйлчилгээг холбогдох ажилтан ажилчидын ажлын үүрэгт хариуцуулна.

№	Орчны тохижилт, цэцэрлэгжүүлэлтийн төлөвлөгөө	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал төг	Нийт зардал мян, төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Зүлэгжүүлэх	Олон настын үр авах	2023	кг	10	25000	250,000	Тухайн үедээ	
2	Нийтийн талбайн зарим хэсгийг ногоон бүс болгох	Жигдний суулгац авах	2023	Ширхэг	200	5000	1000.000	Тухайн үедээ	
Орчны тохижилт, нөхөн сэргээлтийн нийт зардал 1.250.000 мян. төг									

Ногоон бүс байгуулахад баримтлах зарчим.

Аэродромын хамгаалалтын бүс. Нисэх буудлын амьдрах орчны хяналт үнэлгээнд ан амьтадаас үзүүлэх эрсдэлийг бууруулхын тулд хамгаалалтын зурвас дахь ногоон нөмрөгийн бүтэц, төлөвийг аажимдаа бүтээмж багатай, тачир нам ургамалаар сольж үзэгдэх орчныг сайжруулна. Нисэх буудлын орчны ногоон бүсийг өргөтгөх, хөгжүүлэхэд БОННУ-д дурдсан зөвлөмжүүдийг дагаж мөрдөхөөс гадна дараах зарчмыг баримтална. Үүнд:

- Аэродромын орчинд зөвхөн зүлэгжүүлэлт хийх ба аэродромын ажиллагаанд саад нэмэгдүүлэхгүйн тулд мод, сөөг байршуулахгүй.
- Аэровокзал орчмын ногоон бүсэд хамгийн өндөр нь 1.5м өндөртэй сөөг ургамал байршуулна.
- Нисэх буудлын орчны ургамалжилтанд үндэслэг иш, үндсээр үржигч ургамалыг сонгохгүй.

Нисэх барилга байгууламж бүхий нийтийн эзэмшлийн бүсэд.

Ногоон бүсэд сөөг байршуулахдаа барилга байгууламж, инженерийн шугам сүлжээ төлөвлөхөд ногоон байгууламжийн ойртох зай хэмжээг баримтална.

Хүснэгт: **Барилга байгууламж, инженерийн шугам сүлжээг төлөвлөхөд ногоон байгууламжийн ойртох зай хэмжээ.**

№	Барилга байгууламж, зам, инженерийн шугам сүлжээ.	Барилга байгууламж, зам, инженерийн шугам сүлжээний тэнхлэг.	
		Шилмүүст болон навчит модны гувар, ишний тэнхлэг хүртэл / метр/	Бут сөөг, сөөгөнцөрийн гол хүртэл /метр/
1	Барилга байгууламжийн гадна хананаас	5.0	2.0
2	Явган зам, цэцэрлэгжсэн замын хашлагын захаас	1.0	0.7
3	Авто машин, тролейбусны замын зах, хашлаганаас	1.5	0.6
4	Гудамжны зорчих хэсгийн ирмэг, замын хажуугийн хашлагаас	2.0	1.0
5	Түшиг ханийн дотоод ирмэг буюу улнаас	1.5	0.6
6	Цамхаг ба тавцангийн ханын голоос	2.0	1.0
7	2 метр ба түүнээс өндөр хашааны хананаас	4.0	1.0
8	Газар дээрхи болон доорх шугам сүлжээнээс Үүнд: 1. Дулаан дамжуулах яндан хоолойноос 2. Цэвэр бохир усны яндан хоолойноос 3. Цахилгаан дамжуулах кабел утаснаас 4. Гэрлийн шонгоос	3.0 3.0 2.5 5.0	3.0 3.0 2.0 2.0
9	Таримал мод ургамалын: 1. Ургамалын ххорондын зай 2. Эгнээ хоорондын зай 3. Сөөлжлөн суулгасан эгнээ хоорондын зай	3.0-4.0 2.5-4.0 2.5-4.0	0.7-1.5 1.0-1.5 1.0-1.5

Аэровокзал болон нийтийн эзэмшлийн талбай.

Ногоон байгууламжид байршуулах сөөгний төрөлд хайлаас, хус, нарс зэрэг мод, шар хуайс, голт бор, жигд зэрэг сөөгийг сонгоно. Ногоон байгууламжид байршуулах сөөг хоорондийн зай 0.8м ээс багагүй байна.

Зураг:

Нисэх буудалд байршуулах сөөгнүүд, зүүн гар талаас голт бор, нарс, хайлаас зэрэг моднууд.

Осол, эрсдэлийн менежмент.

Эрх зүйн үндэслэл:

Үндэсний хөтөлбөр батлах тухай асуудлын хүрээнд Монгол улсын засгийн газрын 2007 оны 7-р сарын 10-ны өдрийн 175 тоот тогтоолоор баталсан иргэний нисэхийн аюулгүй байдлын үндэсний хөтөлбөрийн 6-р бүлэгт нисэх буудлын аюулгүй байдлын талаархи зүйлийг тусгасан байдаг нь үйл ажиллагааг хэвийн явуулахтай холбоотой үйлчлүүлэгчдийг халдлагаас хамгаалхад голчлон чиглэсэн байдаг.

Иргэний нисэхийн тухай хуулийг 1999 оны 1-р сарын 21 ний өдөр матлан мөрдөж эхэлсэн бөгөөд Иргэний нисэхийн үйл ажиллагааг Монгол улсын олон улсын гэрээ, хэлэлцээрт нийцүүлэн зохицуулахдаа Иргэний нисэхийн багц дүрмийг баримтлахаар тусгаж өгсөн бий.

Зам тээврийн хөгжлийн сайдын 2019 оны 6-р сарын 12-ны өдрийн 187 тоот тушаалаар Иргэний нисэхийн багц дүрмийг баталсан байдаг. Багц дүрэм дотороос Иргэний нисэхийн үйл ажиллагааг зохицуулдаг Иргэний нисэхийн дүрэм Аэродромын үйл ажиллагаа, гэрчилгээжүүлэлт буюу ИНД-139 нь байгуулгын гэрчилгээжүүлэлтийн суурь стандарт, үйл ажилгааны болон аюулгүй байдлын аудитын тусгай шаардлагыг агуулсан байдаг нь аэродромын аюулгүй ажилгааг хангахад шаардлагатай тоноглол, аэродромын аюулгүй ажилгааны хамгаалалтын талаар тусгаж өгсөн бий.

Эрсдэлийн үнэлгээний хамрах хүрээ

Эрсдэлийн үнэлгээ бол удирдлагын арга юм. Эрсдэлийн удирдлагын дэмжих хэрэгслийн хувьд эрсдэлийн үнэлгээ нь ажлын байраа илүү аюулгүй, эрүүл болгох, мөн бизнесийн үр ашиг, өрсөлдөх чадварыг сайжруулхад нь туслах зорилготой. Эрсдэлийн үнэлгээг төсөл хэрэгжүүлэгч өөрийгөө үнэлэх зорилгоор өөрийн үйл ажиллагаандаа авч үздэг байх шаардлагатай. Бөгөөд Боннү-н хүрээнд хийж буй эрдэлийн үнэлгээ нь төсөл хэрэгжүүлэгчид зайлшгүй авч үзэх асуудлуудыг тодорхойлж өгч байгаа хэрэг юм. Тиймээс эрсдэлийн үнэлгээнд:

- Байгаль цаг уур бус нутгийн физик газар зүйн онцлогоос шалтгаалан үүсэж болох гамшигт эрсдэл
- Үйлдвэрлэлийн нөхцөл буюу нисэх буудлын үйл ажиллагааны аюулгүй ажиллагааны үр дагавараас бий болох үйлдвэрлэлийн осол эрсдэл
- Шувуунаас үүсэх эрсдэлийг авч үзнэ.

Болзошгүй эрсдэлийн шалгуурууд

Сүүлийн жилүүдэд уур амьсгалын өөрчлөлт,хотжилт, хнү амын төвлөрлийн улмаас аюулт үзэгдэл, оёлын тоо нэмэгдэж түүнээс үүдсэн хор уршиг ,хохирлын хэмжээ эрс өсч гамшгийн шинжтэй болох болсон. Болзошгүй эрсдэлийн нөхцөл байдал нь нэг талаас байгалийн гамшигт үзэгдлээр,нөгөө талаас хүний үйл ажиллагаатай холбоотой бөгөөд эдгээрийн хаилцан хамаарал нь урт хугацаандаа улам ихсэж байна .

Болзошгүй эрсдэл үүсэх нөхцөл нь аль ч тохиолдолд урт хугацааны дарамтыг тэсвэрлэх боломжгүй болсноор гэнэт сэдрэх байдлаар нөхцөлдөх нь гамшгийн шалтгаан болдог учраас эрсдэлийн нөхцөл байдлыг өль болох урьдчилан үнэлж,бэлэн байх, урьдчилан сэргийлэх, зайлшгүй тохиолдолд бууруулах, гамшгийн дараа хор, уршгийг арилгахь сэргээн босгох зэрэг дэс дараатай үйл ажиллагааг шаардах болсон .

Аливаа эрсдэлийн үр дагавар нь учирсан хор уршиг байх бөгөөд энэ нь хүн ам болон эд хөрөнгөнд хор хохирол учруулах байдлаар илэрнэ. Тиймээс эрсдэлийн үнэлгээ бол өөртөө туслах хэрэгсэл юм. Эрсдэлийн уршгийг магадлалын шалгуураар үнэлэх бөгөөд БОННУ-Д шалгуурын 5 зэрэглэлийг түгээмэл ашигладаг.

Хүснэгт. Болзошгүй эрсдэлийн магадлалын шалгуур үзүүлэлт.

Зэрэглэл	Магадлал	Эзлэх хувь	Эрсдэлийн тодорхойлолт
1	Тохиолдол бараг байхгүй	5 хувь	Онцгой нөхцөлд л эрсдэл тохиолдоно
2	Болох магадлалтай	5-20 хувь	Эрсдэл үүсэх нөхцөл үгүй ч заримдаа эрсдэлтэй байж болно.
3	Болзошгүй эрсдэлийн нөхцөлтэй	20-50 хувь	Хянахгүй бол эрсдэл үүсэх нөхцөл бүрэлдэх боломжтой
4	Эрсдэх магадлалтай	50-70 хувь	Эрсдэл үүсэх нөхцөл байх тул байнгын хяналт мэдээлэлтэй байх
5	Эрсдэл тохиолдох нөхцөлтэй	70 хувьас их	Эрсдэлс үүсэх өндөр эрсдэлтэй тул байнгын бэлэн байдалд байх

Эрсдэл тодорхойлсоноос үүссэн нь нэг талаас хүн амд, нөгөө талаас эд хөрөнгөнд хор уршиг учруулах учраас уршгийн БОННУ-нд мөн 5 шалгуураар үнэлдэг.

Шувуудаас агаарын хөлөгт аюул учруулах эрсдэлийг тодорхойлох

Бид шувууд агаарын хөлөгт аюул учруулах эрсдэлийг тодорхойлохдоо С.Paton(2009) аргыг ашиглав .Энэ нь шувуудын зүйл тус бүрийг мөргөлтөөс үүсэх аюул (Шувууны биеийн хэсжээ болон сүрэглэн нисэх байдал) ба мөргөлдөх боломжид (Элбэгшил,тохиолдох магадал) тулгуурлан эрэмблэх арга юм .

Шувууны аюулыг үнэлэх матриц, магадлал үр дагавар /хүснэгт /

Аюул	Магадлал			
	Маш их	Их	Дунд	
Хэт их	Хэт их	Хэт их	Маш их	Их
Маш их	Маш их	Их	Их	Дунд
Их	Их	Их	Дунд	Дунд
Дунд	Дунд	Дунд	Бага	Бага
	Бага	Бага	Ач холбогдолгүй	Ач холбогдолгүй
Маш бага	Ач холбогдолгүй	Ач холбогдолгүй	Ач холбогдолгүй	Ач холбогдолгүй

Мөргөлтөөс үүсэх аюулыг тодорхойлох:

Үүнийг тодорхойлохдоо шувууны биеийн хэмжээ болон кан төрхийн мэдээллийг ашиглав. Шувууны мөргөлтөөр агаарын хөлөгт учрах хохирол нь шувууны биеийн жин (нөлөөлийн хүч), сүргийн хэмжээ (нэг удаагийн тохиолдлоор мөргөлдөж болзошгүй шувуудын тоо) зэргээс хамаардаг.

Үүнд:

- Шувуудын биеийн жинг 6 зэрэглэлээр
- Сүрэглэх зан төрхийг 3 зэрэглэлээр
- Нисэлтийн хэв маягийг 2 зэрэглэлээр ангилна

Дээрх 3 үзүүлэлтийн нэгдсэн дүн нь “Аюул”-ын зэрэглэл болно .

Хүснэгт Шувууны биеийн жинд харгалзах оноо

Биеийн жин	Жишээ	Биеийн жингийн оноо
20г	Хараацай, дууч шувуу гэх мэт	1
21-50г	Бор шувуу, божирго гэх мэт	2
51-200г	Тодол цэнхэр хараацай, хайргуурна шонхор гэх мэт	4
201-1000г	Турлиах, үлэг харцага, монгол ногтруу, гэх мэт	8
1-5 кг	Шилийн сар, хон хэрээ, тураг гогой, хондон ангир, гэх мэт	16
5кг	Гангар хун, хонин тоодог, нөмрөг тас, өвөгт ногтруу гэх мэт	32

Байгалийн эрсдэлт үзэгдлүүд

Бүс нутгийн физик газарзүйн нөхцөл

Газрын гадарга, өндөршил . “Дэглий цагаан” нисэх буудал нь Увс аймгийн тэргэн сумын 1-р багийн нутаг дэвсгэрт сумын төвийн зүүн хойд зүгт 18 км, Улаангом хотоос баруун зүгт 14 км зайд, Увс аймгийн Түргэн, Улаангом сумдын нутгийн дамнанм хойд өргөрөгийн 50,04”00”, зүүн уртрагийн 91,56’11” далайн мандлаас 935 м-ийн өндөрт байрлах бөгөөд гадаргуугийн налуу 0,1% байна.

Газрын бартаа өндөршилийн ялгаа нь нисэх буудлын үйл ажиллагаанд нислэгийн хөөрөх буух үеийн саадыг үүсгэдэг.

Цэвдэг: Нисэх буудлын талбай нь Монгол орны цэвдэг м хөрсний чулуулагийн мужлалаар алаг цоог, ховор алаг цоог төрхсөн цэвдэг бүслүүр хамаарах бөгөөд цэвдэг хөрсний үзүүлэлт нь 20 м-н гүн дэх температур -1 хэмээс -5 хэмийн цедсид байх ба улирын цэвдэг чулуулаг 0 хэмээс -3 хэмд, улирлын хөлдөлтийн гүн 2,5 м-ээс 5,0 м хүрдэг.

Чичирхийлэл : Дэглий цагаан нисэх буудал нь шинэхэн тектоникийн мужлалаар Их нууруудын хотгор –нууруудын хөндийн бүсэд багтах бөгөөд энэ нь дэлхийн царцдасын тасралтат ба уян харимхай хэв гажилтаар харьцангуй хүчтэй хотолттой бус юм. Тус бүс газар чичирхийллийн мужийн BSK-64 шатлалын баллаар 9а, түүнээс дээш шатлалд хамаарна. Газар чичирхийллийн идэвх 0,05-0,1 байх ба доргилтын эрчим нь MSK шатлалын баллаар 6-7 газар хөдлөлтийн голомт үүсч болох бүсийн талбай Рихтерийн шатлалаар 7,1-7,5 баллын түвшинд байна.

Увс аймгийн Тариалан сумын төвөөс хойд зүгт 12 км –н зайд Хөхөө багийн нутагт “Хөхөөн уул гэдэг газарт” /У-91,86 Ө-49,88/ 2015 онд 3,7 магнитудын хүчтэй газар хөдлөлт тэмдэглэгдсэн нь Улаангом хот болон тариалан сумын төвд мэдрэгдсэн байдаг.

Үер: “Дэглий цагаан” нисэх буудлын ашиглалтын талбай нь Цалгар гол руу урсацтай нэргүй 2,3 жижиг, хуурай сайрын ус хураах талбайг дамнан байршисанаас гадна “Дэглий цагаан” нисэх буудлын бүс нутагт гадаргын усны хамгиын их урсац нь хур борооны улирал буюу 6-8 дугаар сард, зарим жилүүдэд хаврын шар усны үерийн үед ажиглагддаг байна.

Үйлдвэрлэлийн осол эрсдэл, түүний нөхцөлүүд

Үйлвэрлэлийн осол, эрсдэлтэй нөхцөлүүд

ИНД-139 дүрэмд аюулгүй ажиллагаатай нисэх бууадал болохыг тодорхойлон гэрчилгээжүүлснээр тухайн нисэх буудал нийтэд аюулгүй үйлчилгээ үзүүлэх эрх бүхий болдог байна.

- ❖ Аэродромын төлөвлөлт, хязгаарлалт шийдэл –Дэглий цагаан нисэх буудлын хувьд олон улсын буудлын 4С ангилалын шаардлагад нийцнэ.

- ❖ Гал түймрийн эрсдэлийн Дэглий цагаан нисэх буудлын хувьд дараах нөхцөлүүд бий .Үүнд;
 - ✓ Онгоц ослын буулт хийх үеийн эрсдэл
 - ✓ Шатахууны ил агуулах
 - ✓ Уурын зуухны нүүрсний ил хадгалалт
 - ✓ Барилга байгууламжийн цахилгааны угсралт
 - ✓ Цахилгаан хангамжийн найдвартай байдал
- ❖ Нийтийн хамгааллын талаар нисэх буудлын барилга байгууламжууд нь нисэх буудлын зориулалттай.
- ❖ Мал, амьтан шудуудаас үүсэх аюул, эрсдэл Дэглий цагаан нисэх буудлын хувьд бий .Үүнд:
 - Аюулгүй бүсийн доторх хашаалсан талбайн ургамалжилтаас шалтгаалан бэлчээрийн жижиг мэрэгчид газар доорх хөдийлж,үлий үүсгэснээс газар цөмрөх
 - Жижиг мэрэгчдийн олширолыг дагаад тэдгээрээ хооллодог жижиг араатан ,махчин шувууд элбэгшиж, ялангуяа шувууд нислэгийг хөөрөгх болон буулгах үед онгоцтой мөргөлдөх
- ❖ Мэдээлэл, түүнийг зарлан мэдээлэх тухайд:
 - Дэглий цагаан нисэх буудлын аэродромын хязгаарлах үзүүлэлт саадуудыг зарлан мэдээлсэн.
 - Нислэгт эрсдэлтэй байгалийн үзэгдлээс сэргийлэх мэдээлийг нисэхийн цаг уурын төвөөс зарлан мэдээлдэг .
- ❖ Аэродромын үйл ажиллагааны шаардлагыг бүх нисэх буудлууд даган мөрдөж ажиллаж байдаг ба энэ шаардлагыг хянах тухай асуудал нь ИНЕГ-ийн дотоод хяналтын хүрээний асуудал болно .

Аэродромын үйл ажиллагааны хамрах хүрээ нь Дэглий цагаан нисэх буудлын тухайд нэг талын орцтой байна . Энэ нь аюулгүй зурвасын хойд талын хэсгээр өөр зориулалтын газар ашиглалт төвлөрсөн байгай нь ХБХЗ- ний хойд талд байгалийн саадаас гадна суурьшлын саадуудыг үүсгэсэн байна

5. Осол, эрсдэлийн менежментийн 2023 оны төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул осол сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал Төг	Нийт зардал төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Гал түймэрийн болзошгүй аюул.	Сургалт, үзүүлэх сургууль, дадлагажих үйл ажиллагаа	Нисэх буудлын газрын үйлчилгээний алба, аймгийн онцгой байдлын газар	Жилд 1 удаа 1.200.000 мянга			Жилд 1 удаа	Гамшгаас хамгаалах тухай хууль
2	Тоног төхөөрөмжийн ажиллагаа алдагдах	Шатахууны агуулах, дохиолол холбооны системийн найдвартай ажиллагаанд үзлэг шалгалт хийж, холбогдох албан дүгнэлтүүдийг гаргуулж байх.	<ul style="list-style-type: none"> • Нислэг удирдах төв. • Шилэн кабелийн шугам. • Эрчим хүчний эх үүсвэр. 	2	550.000	1.100.00	2-3 жилд 1 удаа	БҮННҮ-ний тайлангийн 5 дугаар бүлэг.
3	Нисэх буудлын орчинд онгоц шувуутай мөргөлдөх	Амьтны шалтгаантай эрсдэлээс хамгаалах гадаад орны туршлага судлах, нэвтрүүлэх.	БОХАБ хариуцсан нэгж салбар, ажилтнуудын хүрээнд хэрэгжинэ.	Ерөнхийдөө нисэх буудлын зардлаар гүйцэтгэгдэх боловч шаардлагатай тохиолдолд төсвийн зардлаар.			Нисэх буудлын бүхий л үйл ажиллагааны турш	Аэродромын заавар хавсралт

4.Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний 2023 оны төлөвлөгөө

№	Нөлөөлөлд өртөх түүх соёлын өв	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгж зардал мян,төг	Нийт зардал	Хрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Нисэх буудлын үйл ажиллагаагаар түүх соёлын өвд үзүүлэх шууд сөрөг нөлөө байхгүй ч болзошгүй нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх шаардлагатай.	Соёлын өвийг хамгаалах тухай МУ-ын хуулийн дагуу газрын хэвлийг ашиглах явцад түүх соёлын дурсгалт зүйл илэрвэл барилгын ажилаа зогсоож энэ тухай дүүргийн,сумын засаг дарга цагдаагийн болон уг асуудал эрхэлсэн эрдэм шинжилгээний байгуулгад нэн даруй мэдэгдэх.	2020-2024 он	-	Бүтээн байгуулалт, үйл ажиллагаанд нэмэлтээр тусгах		Тухайн үед нь шийдвэрлэх	Соёлын өвийг хамгааларх тухай хууль

Хог хаягдлын менежментийн цар хүрээ.

Баримтлах зарчим: Нисэх буудлын үйл ажиллагааны явцад” хог хаягдлын менежмент” боловсруулах нь хэрэгжүүлэх бөгөөд энэ нь дараах зарчмыг баримтална. Үүнд:

- Хог хаягдлын тухай үндэсний болон олон улсын нийтлэг хууль, журмыг дагаж мөрдөхөд нийцсэн орчин бүрдүүлнэ.
- Хог хаягдлын менежментийн хүрээнд байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгуулгаас болон 2019 оны 5 сарын 7 ны өдрийн “Хог хаягдлын менежмент” Үндэсний чуулганаас гаргасан зөвлөмжийг дагаж мөрдөнө.
- Нисэх буудал нь олон улсын статустай болоход хог хаягдлын менежмент-д олон улсын ангилал, тэмдэг тэмдэглэгээ, жишигт нийцсэн сав баглаа боодлыг ашиглана. **Хог хаягдалыг ангилах.** Нисэх буудлын үйл ажиллагаанаас дараах төрлийн хог хаягдлууд гардаг бөгөөд одоогийн байдлаар тоо хэмжээ тодорхойлсон зүйлгүй байна. Нисэх буудлын үйл ажиллагаанаас гарах хог хаягдлыг дараах эрэмбээр ангилна.

Хог хаягдлын ангилан ялгалтын зааварчилгаа материал

Зураг. Хог хаягдлын аюулын зэрэглэл, ангилал

Хог хаягдлыг түр хадгалах. Нисэх буудлын үйл ажиллагаанаас үүсэх хог хаягдлыг ангилах, өөр дээр түр хадгалахад хог хаягдлын тухай хуульд заасан шаардлагад нийцүүлэх бөгөөд хуулийн 7-р бүлгийн 14-р зүйлд заасан энгийн хог хаягдлыг цэвэрлэх, цуглуулах, тээвэрлэх, үйл ажиллагааны хүрээнд хэрэгжүүлнэ.

Хог хаягдлын ангилал: Нисэх буудлын үйл ажиллагаанаас гарах хог хаягдлыг дээр заасан байдлаар ангилах бөгөөд тэдгээрт нийцсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх нисэх буудлын орчинд хог хаягдлыг ангилах, ангилсан хог хаягдлыг төвөг багатайгаар цуглуулах тухай мэдээллийг үйлчлүүлэгч олон нийтэд мэдээлж сурталчилахын зэрэгцээ хогийн цэгүүдийг оновчтой байршуулж холбогдох тэмдэг тэмдэглэгээг ойлгомжтойгоор хийнэ.

Хүснэгт: Нисэх буудлын үйл ажиллагаан гарах хог хаягдлын ангилал.

№	Менежментийн ангилал	Нисэх буудалд үүсэх хог хаягдал	Хог хаягдлыг зайлуулах
1	Дахивар хаягдал	Хүнсний болон бүх төрлийн шилэн сав, шилэн эдлэл	Дахивар хог хаягдал хүлээн авагчидтай гэрээ хийж хоёрдогч зах зээлд нийлүүлнэ. Гэрээнд ангилсан хог хаягдлын шаардлагад хэрхэн нийцүүлэх тухай асуудлыг тусгана.
		Хөнгөн цагаан, төмөр, метал, зэс, гууль, тэдгээрээр хийсэн зүйл.	
		Элдэв зөөлөн хуванцар, гялгар уут, гялгар баглаа боодол	
		Хувцас даавуун эдэлл	
		Савхи, резин, мод зэрэг дахин ашиглах боломжит бусад хаягдал.	
2	Цаасны хаягдал	Сонин сэтгүүл, дэвтэр	
		Бичгийн цаас	
		Төрөл бүрийн картон, боодлын цаас	
		Сүү, жүүсний тетрапак савалгаа	
3	Хүнсний хаягдал	Нийтийн хоолны үлдэгдэл	Хог хаягдлыг устгах аймгийн нэгдсэн цэгт нийлүүлэх гэрээ хийж ачилтын хуваарийг тохирно.
		Хүнсний ногоо, жимсний хальс, үлдэгдэл	
		Хэрэглэсэн хүнсний тос	
4	Аюултай хаягдал	Халаалтын болон уурын зуухны үнс . Жилд ойролцоогоор 280-350тн хэрэглэдэг	Хог хаягдлын тухай хуулийн 8-р зүйлийн 8.4.3-т заасны дагуу харьяа нутаг дэвсгэрийн эрх бүхий аж ахуй нэгжтэй гэрээгээр зайлуулна.
		ШТМ-ын сав, нөөцлүүр, тоног төхөөрөмжийн цэвэрлэгээнээс гарсан алчуур, хаягдал тосны үлдэгдэл.	
		Принтэрийн хор, батерей, машины аккумулятор.	

Хог хаягдлыг зайлуулах хүртэл түр хадгалах нөхцөлийг сайжруулах.

Нисэх буудлын үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг дараах эрэмбээр түр хадгална. Үүнд:

- Үүссэн хог хаягдлыг нисэх буудлын төвлөрсөн хогийн цэг хүртэл эх үүсвэр дээр нь цуглуулж маш богино хугацаагаар хадгална. Эх үүсвэр хаягдал цуглуулах ажиллагаа нь нийтийн үйлчилгээний үед хаягдлыг ангилсан хэлбэрээр цуглуулах нөхцөлд нийцсэн байна.
- Хог хаягдлын нисэх буудлын төвлөрсөн хогийн цэг нь ангилсан байдлаар түр хадгалах бөгөөд тэдгээрийг эрх бүхий этгээдэд шилжүүлэх хүртэл хадгална.
- Түр хугацаагаар хадгалах нисэх буудлын төвлөрсөн хогийн цэг нь элдлэв үнэр гарахгүй, хог хаягдлыг норгохгүй, хийсгэхгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

6. Хог хаягдлын менежментийн 2023 оны төлөвлөгөө

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал	Тоо хэмжээ	Нийт зардал төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт.
1	Ахуйн хог	-Ангилсан хог түр хадгалах цэг тохижуулах	Нисэх буудлын үйлчилгээний заал, нийтийн эзэмшлийн талбай, ариун цэврийн өрөөнүүд	ш	100,0	1	1000,0	2023 он	.Хог хаягдлын тухай хууль энгийн хог хаягдлыг ангилах, цуглуулах тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, үйл ажилгаанд тавигдах ерөнхий шаардлага.
=	Үйлдвэрийн хог	-Мэдээлэл сурталчилгаа хийх, тэмдэгжүүлэх. -Хаягдал зайлуулах гэрээг эрх бүхий этгээдтэй хийх.		мкуб	55,0	10	55,0	2023 он	
3	Аюултай		Оффисын ажилын байр	кг					
4	Ангилан ялгах хогийн сав хийх.	Шил, лааз гэх мэт хогийг ялгаж ангилах.	Нисэх буудлын хэмжээнд	ш	2,5 сая	1	2,5сая	2023 он	
5	Ариутгал, устгал	Хогийн цэг орчмын газрын ариутгал хийх	Нисэх буудлын хэмжээний төвлөрсөн хогийн цэгт	удаа	500,0	1	500,0	2023 он	
Хог хаягдлын менежментийг хэрэгжүүлэх нийт зардал, мян.төг									3.155.000 төг

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

Уур амьсгал, агаарын чанарын үзүүлэлтүүд:

Тухайн төслийн талбай орчмын бүс нутгийн цаг уурын үндсэн үзүүлэлтүүд болох агаар болон хөрсний температур, харьцангуй чийг, сальхины хурд ба чиглэл, нарны цацраг, хур тунадасны хэмжээ, ууршилт зэргийг төслийн үйл ажиллагааны хугацаанд тогтмол хянаж байх шаардлагатай нисэх буудлын өөрийнх нь үйл ажиллагаанд цаг уурын нарийвчилсан судалгаа байдгийг харгалзан үзэж байгаль орчны мэдээлэлд дараах мэдээллүүдийг нийлүүлж байхыг чухалчилж байна. Үүнд:

- Шатахууны агуулахын орчны шатахуун ууршилтын үзүүлэлтүүдийг тогтвортой тоног төхөөрөмжийн хэвийн байдалд.
- Уурын зуухны утаа, яндангийн шүүлтүүрт
- Уурын зуухны үнсэн хаягдалд, түүны салхиар хийсэх байдалд.
- Ажлын байрууд болон аэровокзал доторхий дуу чимээний тархалтанд
- Нисэх буудлын хогийн нэгдсэн цэг болон хог хаягдлын нэгдсэн цэг орчимд хэт бохирдолтой хаягдлын түр хадгалалтанд хяналт тавина.

Тус нисэх буудлын хувьд суурьшлын бүс нь хамгийн багадаа 10 орчим км зайд алслагдсан тул суурьшлын бүсэд агаар орчны хэмжилт судалгааг хийх шаардлагагүй гэж үзэж байна.

Агаар орчны хяналт шинжилгээг доорхи арга зүйн дагуу хийнэ.

- Дуу шуугианы чанга сулыг нь децибел ээр илэрхийлж түүний орчинд нөлөөлөх нормативт хэмжээг тогтоодог. Монгол улсын стандарт MNS:2007 ын дагуу өдрийн цагт 60 дба, шөнийн цагт 45 дба- ээс давахгүй байх шаардлагатай.
- Шуугиан хэмжигч багажаар хөдөлмөр хамгааллын ажилтан хэмжиж стандарттай харьцуулан дүгнэлт гаргаж байх хэрэгтэй.
- Долгионыг хөдөлмөр хамгааллын инженер хэмжиж MNS:4994:2000 –ын дагуу хянаж байх.
- Температур, гэрэлтүүлэг, чийгшил зэрэг үзүүлэлтийг хөдөлмөр хамгааллын инженер өөрсдийн багаж тоног төхөөрөмжөөр хэмжиж MNS 5080:2001 –ын дагуу хянаж байх.
- Станц орчмын агаар, яндангийн утаа, ажлын байрны агаарт хийх тоос, азотын давхар исэл, нүүрсхүчлийн дутуу хий, хүхэрлэг хий зэрэг үзүүлэлтүүдийг мэргэжилтний байгууллагаар хийлгэж байх.
- Станцын технологид голлон хэрэглэдэг ууршилттай химийн бодисуудын агаар дахь агууламжыг хэмжиж тодорхойлох багаж хэрэгсэлтэй болж тэдгээрийг хэмжиж байх.

Агаар бохирдуулагчийн зөвшөөрөгдөх хэмжээ.

- Хүхэрлэг хийн агууламж-10мг/м куб
- Тоос-100мг/м куб

- Хар тугалга-0.01 мг/м куб
- Нүүрсхүчлийн дутуу исэл-10000мг/м куб
- Азотын исэл-30мг/м куб
- Дуу шуугиан-60дба-аас доош, турбин зэрэг дуу ихтэй цехэд 90дба-аас доош.

Гадаргын болон газрын доорхи усанд тавих хяналт.

Газрын доорхи усны дээжийг нисэх буудлын узумшилд байгаа бүх худгуудаас авахаас гадна нисэх буудлын хамгаалалтын зурваст байгаа энгийн худгуудаас авна. Төслийн БОТБҮ-ний тайланд судалж үзсэн дараах хойд өргөрөгийн 50 03, зүүн уртрагийн 91 56т байрлах нисэхийн гүний худгийн усыг дээжилнэ.

Гадаргын усны хяналт, мониторингийн заавал байршуулах хяналт.

- Гадаргын усны нянгийн бохирдолыг үерийн сувагт тавьсан сараалж бүрийн дараагаас хамгийн багадаа 2 цэг байна.
- Гадаргын усны чанарын шинжилгээг гадаргын урсацыг байгальд нийлэхийн өмнөх хамгийн сүүлчийн сараалжны дараа 1 цэг байна.

Төслийн үйл ажиллагааны газрын гүнээс ашиглаж байгаа усны нөөцөд болон усны чанарт хяналт тавина. Үүнд

- Ус татаж ашиглаж байгаа гол худгийн дэргэд хяналтын цооногийг нэмэлтээр хийж газрын доорхи усны төвшин зэрэг холбогдох мэдээлэл авна. Мэдээллийг автомажуулсан төхөөрөмжөөр нийлүүлэх тул мэдээллийн давтамж үзүүлэлэлтүүд нь эрх бүхий байгууллагын шаардлагад нийцсэн шууд дамжуулах цахим мэдээлэл байна.
- Нисэх буудлын хэрэглээнд ашиглаж байгаа усны дээжийг жилд 2 удаа авч ус судлалын лабораторид чанарын шинжилгээ хийлгэж ус бохирдуулагчын зөвшөөрөгдөх дараах хэмжээнүүдтэй харьцуулж үзнэ. Үүнд:

1. Унд ахуйн ус ашиглалтын зориулалттай усны объектод байх хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ БО-ны сайд, ЭМНХ-ын сайдын 1997 оны 143\а\352 тоот тушаалын 5-р хавсралт.

2. Эрдэсийн бүрэлдэхүүний үзүүлэлтүүд-150мг/л

3. Усны хатуулаг-3.0-6.0 мг.экв/л

- Нисэх буудлаас төвлөрсөн шугамд нийлүүлэх бохир усны чанарыг дараах үзүүлэлтүүдтэй харьцуулна.

1. Умбуур бодис

2. 1дм куб усан дахь гэдэсний бүлгийн савханцарын тоо 100мг\дм

3. устөрөгчийн тоо-6.6-8.5

Газрын гадарга ба хөрсний хяналтын үзүүлэлтүүд.

Бохирдуулагчийн хэмжээг урт хугацааны туршид ажиглалт, хэмжилт хийхийн зэрэгцээ хөрсний мониторинг цэгүүдийн байршлуудыг БОМТ-д тогтоосноор байршуулан ажиглалт, хэмжилтүүдийг хийж байх шаардлагатай. Төслийн хүрээнд хөрсний бохирдлийг хянаж байх ба үүнд;

- Хөрсний нянгийн бохирдлыг хогийн цэг, энгийн нүхэн жорлонгийн орчинд
- Хөрсний металын болон химийн бодисын бохирдлыг шатахууны агуулах, авто зогсоолууд, гражууд, халаалтын зуухны орчинд.

Хөрсний мониторингийн цэгүүдээс жилд 2-оос доошгүй удаа хөрсний дээж авч лабораторийн задлан шинжилгээгээр хөрсний бохирдол тодорхойлно. Хөрсний бохирдол мониторинг хийхэд баримтлах стандартууд.

- Хот суурин газрын хөрсний үнэлгээний үзүүлэлтийн норм MNS: 3297:1991
- Хөрс, дээж авах ерөнхий шаардлага MNS 3298:1991
- Шинжилгээнд дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд MNS 3298-91
- Хөрс, дээж авах, савлах, тээвэрлэх, хадгалах журам MNS 2305-94
- Хөрс, ариун цэврийн байдлын үзүүлэлтийн нэр төрөл MNS 3985-87
- Хөрсний бохирдлын үзүүлэлт, хүнд металын агууламж.

7.Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн 2023 оны төлөвлөгөө

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамж ийн тоо	Нэгжийн зардал төг	Нийт зардал, төг	Тайлбар	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал.
1	Үерийн сувгийн хагшаас, хаалтын бөглөрөлийг хянах, цэвэрлэх	Сараалж тавьсан газрууд	Дулааны улиралд сар бүр	6	Нисэх буудлын ажилтан гүйцэтгэнэ	Тухайн үедээ	Шинжилгээний үр дүнг мэргэжилийн хөндлөнгийн лаборатори байх нь зүйтэй	БОНХАЖ-н сайд БХБ-н сайд А-230 оны А-230/127 дугаар хамтарсан тушаал.
2	Нисэх буудлын Орчны шувуудын нягтаршил,сүрэг лэл, зүйлийн ажиглалт хийж бүртгэл хөтлөх.	Нисэх буудлын орчны бүсэд 15км-н радиуст ХБХЗ-ний оролт,гаралтын дагууд тус бүр 2 цэгт.	Дулааны улиралд	4	Үйл ажиллагааны зардлаар	Үйл ажиллаг ааны зардлаар	ИНЕГ-ын шууд удирдлагаар хянагдаж баталгаажиж байна.	ИНЕГ-аас баталсан шувууны менежментийн баримт бичиг. Нисэх буудлын дотоод хяналтын баримт бичгүүд.
3	Нянгийн шинжилгээ	Нисэхийн төвлөрсөн хогийн цэгийн салхин талаас	Дулааны улиралд	1	60,000	60,000	Шинжилгээний үр дүнг мэргэжилийн хөндлөнгийн лаборатори байх нь зүйтэй	Бодис элементүүдийн зөвшөөрөгдөх хэмжээ
4	Нийт зардал					60000төг		

8.Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлаг зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцоолсон төсөв	Хэрэгжүүлэх хуваарь			Хариуцсан албан тушаалтан	Тайлбар
			2023 он				
			1-р улирал	2-р улирал	3-р улирал		
1	Хяналтын цэгээс 15 км радиус дотор хог хаягдал ялгаруулах болон мал нядалгааны объект байрлуулахгүй байх.	Аймаг сумын ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгагдсан тохиолдолд зардал шаардагдахгүй			+	Дэглий Цагаан нисэх Буудлын удирдлага+, Аймгийн ГБЗГазар сумын газрын даамал	Аймаг сумдын ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгах
					+		
2	Дотоодод боловсруулсан дүрэм журмуудыг мөрдүүлэх, хяналт тавих	Дэглий цагаан нисэх буудлын алба хэсгүүд өөрсдөө хариуцах	+			ИНЕГ-ын асуудал хариуцсан мэргэжилтэн, Дэглий цагаан нисэх буудлын удирдлага + асуудал хариуцсан мэргэжилтэн	Шаардлагатай тохиолдолд ИНЕГ-т асуудлыг тавьж шийдвэрлүүлэх хүртэл арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж болно.
3	Хяналтын цэгээс 15км радиус доторхи өндөр ургасан модыг тайрч богиносгох	Иргэн, АА нэгж байгууллаг.	+			Дэглий Цагаан нисэх Буудлын удирдлага+, асуудал хариуцсан мэргэжилтэн	Аймаг сумдын ерөнхий төлөвлөгөөнд тусгах

Удирдлага менежментийн талаар

БОННУ-нд зөвлөсөн удирдлага менежментийн талаархи зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үйл ажиллагааг зохион байгуулахаас гадна БОННУ-ний хамрах хүрээнд тусгасан хууль журмыг хэрэгжүүлэх зорилтын хүрээнд удирдлаг менежментийг зохион байгуулан ажиллана.

Хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх талаар.

Дэглий Цагаан нисэх буудал нь байгаль орчны хамгааллын чиглэлээр орон нутгийн болон олон нийтийн дараах байгууллагуудтай хамтран ажиллахаас гадна БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнах, тухайн жилийн БОМТ-г батлуулах, холбогдох мэдээллийг цахим мэдээллийн санд оруулах зэрэг хууль журамд заасан шаардлагыг биелүүлж ажиллана. Шаардлагтай мэдээллийг солилцож байх үүрэгтэй.

Байгаль орчныг хамгаалах чиглэлээр олон нийтийн болон тусгай зөвшөөрөлтэй, ИНЕГ-тай гэрээ байгуулсан мэргэжилийн дараах байгууллагуудтай хамтран ажиллана. Үүнд.

- Байгаль орчны судалгаа, үнэлгээний тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжилийн ААНБ
- Байгаль орчны хөндлөнгийн хяналтын тусгай зөвшөөрөлтэй мэргэжилийн ААНБ
- Газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгааны тусгай зөвшөөрөлтэй, мэргэжилийн ААНБ
- Дэлхийн байгаль хамгаалах сан
- НҮБ-ийн хөгжлийн хөтөлбөрөөр санхүүжигч байгаль орчны төслүүд байна.

9.Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах

№	БОМТ,БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнах оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан,ажилтан	Зохион байгуулах газар
1	ИНЕГ-ЫН холбогдох удирдлага, БОХАБ—ын нэгж	Цахим тайлан	Төлөвлөгөөт ажилын тайлан, биелэлтийн үр дүн, дараа жилийн БОМТ	Жил бүрийн 10-р сарын 15-ны дотор	Үйл ажилгааны зардлаар	ИНЕГ-ын БОХАБ-ын ахлах мэргэжилтэн	ИНЕГ-ын удирдлагын байр
2	Орон нутгийн удирдлага хөндлөнгийн хяналт, олон нийт	Хэвлэмэл болон цахим тайлан		Жил бүрийн 11-р сарын 01-ны дотор		Нисэх буудлын БОХАБ хариуцсан мэргэжилтэн	Түргэн сумын нутгийн удирдлагын ордоно.
3	Нисэх буудлын харъяаллын багийн ИНХ, нисэх буудлын орчны оршин суугчид	Мэдээллийн илтгэл, хэвлэмэл танилцуулга		Жил бүрийн 12-р сарын 25-ны дотор		Дэглий цагаан нисэх буудал.	

